

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookz.ru/authors/rollan-romen/jean2/1-jean2.html>.
2. Дерюгина И.В. Эстетическое воспитание студентов негуманитарных факультетов в процессе изучения иностранного языка / И.В. Дерюгина // Искусство в школе. – 2008. – № 2. – С. 75–78.
3. Мелик-Пашаев А.А. Гуманизация образования: проблемы и возможности [Электронный ресурс] / А.А. Мелик-Пашаев. – Режим доступа: www.voppsy.ru/issues/1989.
4. Савенкова Л.Г. Полихудожественное образование как фактор формирования современного типа мышления и сохранения здоровья детей и юношества [Электронный ресурс] / Л.Г. Савенкова. – Режим доступа: www.art-education.ru.
5. Стукалова О.В. Культурологические идеи М.М. Бахтина как методологическая основа современной педагогики искусства [Электронный ресурс] / О.В. Стукалова. – Режим доступа: www.art-education.ru/AE-magazine/archive/stukalova_10-12-2006.htm.
6. Суна У.Ф. Учеба – важнейший компонент системы эстетического воспитания студентов / У.Ф. Суна // Эстетическое воспитание студентов в учебном процессе : сб. трудов. – Рига : ЛГУ, 1989. – С. 6–15.

ПІЧКУР М.О.

МЕТОД “ПОРТФОЛІО” ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА

У різних видах професійної діяльності рефлексія відіграє важливу роль. Особливо це стосується творчих професій, у тому числі й дизайнера, діяльність якого неодмінно пов'язана з аналізом як власних, так і чужих творчих досягнень. Тому формування рефлексивної культури має бути пріоритетним напрямом професійної підготовки майбутнього дизайнера у вищому навчальному закладі, бо саме рефлексія зумовлює інтенсивність формування його творчого досвіду, забезпечує переосмислення змісту власної свідомості й усвідомлення ним прийомів власної дизайнерської майстерності. Це визначає надзвичайну значущість використання методу портфоліо в ході предметно-професійної підготовки студентів як форми безперервного оцінювання, завдяки чому навчальне портфоліо легко інтерпретується в професійні й службові системи оцінювання, що дає змогу для пропедевтики формування творчих професійно значущих умінь студентів.

Інтерес до проблеми розвитку рефлексії особистості на різних етапах її розвитку виявляли здебільшого філософи, фізіологи й психологи. Це поняття часто фігурувало в ідеях Арістотеля й Платона, а потім у працях таких філософів, як Г. Гегель, Р. Декарт, Д. Дідро, І. Кант, А. Лейбніц, Дж. Локк, Б. Спіноза, Л. Фейєрбах, І. Фіхте, Ф. Шеллінг. Більш широковживаною категорія рефлексії стала в дослідженнях сучасних філософів і методологів (М. Бахтін, С. Гессен, В. Зінченко, Г. Щедровицький). Але найбільшого переосмислення цей феномен набув у зарубіжній теорії аналітичної та індивідуальної психології (А. Адлер, У. Олпорт, З. Фрейд, Е. Фром, К. Юнг).

У зв'язку з розвитком тенденції гуманізації освіти дослідженню рефлексивних процесів присвятили свої праці вітчизняні психологи й педагоги (Б. Ананьєв, А. Бодальов, Л. Виготський, В. Вульф, В. Давидов, В. Загвязинський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін.). Педагогічні аспекти рефлексії досліджують сучасні педагоги – К. Вербова, К. Вазіна, Т. Давиденко, І. Ісаєв, С. Кондратьєва, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Г. Сухобська та ін.

Останніми роками вченими виконано низку дисертаційних робіт, що стосуються проблеми формування рефлексивної культури студентів і фахівців різного профілю. Так, у роботі Г. Дегтяр порушено проблему формування рефлексивної культури студентів юридичного фаху, а в дисертації О. Раздорської – проблему формування рефлексивної культури студентів медичного ВНЗ. В. Єлісеєв дослідив проблему становлення та розвитку культури рефлексії вчителя, А. Мушаков – проблему формування рефлексивної культури спортивного педагога, Н. Пінєгіна – проблему розвитку рефлексивної культури психолога. Крім того, у науковій літературі опубліковано чимало статей із деяких питань окресленої проблеми (О. Кучерявий, М. Лук'янова, В. Семиченко, В. Сластьонін, Ю. Чернова та ін.). Однак формування рефлексивної культури дизайнера на будь-якому етапі його становлення не було предметом жодного наукового дослідження. Основна суперечність виявляється між творчим характером діяльності дизайнера, яка регламентує високий рівень його рефлексивної культури, і традиційною системою його підготовки у ВНЗ.

Мета статті – визначити сутнісні характеристики й окреслити структуру рефлексивної культури дизайнера, а також актуалізувати необхідність використання методу портфоліо та його ефективність у формуванні цієї якості в студентів – майбутніх дизайнерів.

Рефлексія – одна з фундаментальних і гранично загальних категорій філософії, психології й педагогіки. Вона є вихідною в аналізі самосвідомості як головної характеристики буття. Специфіка свідомого способу життя людини полягає в її здатності зробити свій внутрішній світ, свою суб'єктивність предметом осмислення й практичного перетворення.

У психолого-педагогічних дослідженнях рефлексія трактується переважно в інтелектуальному плані як компонент теоретичного мислення (П. Блонський, А. Брушлінський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.).

Феномен рефлексії розглядається в контексті різних видів діяльності: навчальної, трудової, педагогічної, художньо-творчої, спортивної та ін. (О. Анісімов, В. Давидов, А. Петровський та ін.). Саме завдяки цьому статус категорії рефлексії можна прирівняти до статусу категорії діяльності, бо там, де є діяльність, там можлива рефлексія, а зміна типу діяльності змінює лише зміст рефлексії.

За твердженням Н. Пінєгіної, “...провідна функція рефлексії – це подолання труднощів у діяльності через розвиток самої діяльності. Рефлексивна функція суміщає три вихідних орієнтації: пізнавальну, критичну й нормувальну” [5, с. 10]. При цьому функція пізнання передбачає акти спостереження, споглядання, розгляд, відображення, пізнання, дослідження; критична функція – процедури оцінювання, контролю й коригування; функція нормування – процес переосмислення. З огляду на таку широку функціональність, рефлексію правомірно виокремлюють як своєрідний вид культури в психологічному контексті, бо, незважаючи на те, що кожен із феноменів (культура й рефлексія) досліджується як самостійний аспект, актуальним і своєчасним є вивчення їх взаємозумовленості. Це підтверджує думка Е. Юдіна про те, що “...рефлексія – це пошук логічних та інших (моральних, ціннісних, емоційних тощо) основ духовного життя, культури загалом” [6, с. 173]. Виходячи із цього, під рефлексивною культурою слід розуміти систему способів організації рефлексії, побудовану на ціннісних та інтелектуальних критеріях.

З позицій особливостей фаху дизайнера його рефлексивна культура є сукупністю таких складових: готовність діяти в ситуаціях із високою мірою творчої невизначеності; гнучкість у прийнятті дизайнерських рішень; прагнення до реалізації дизайнерських інновацій; постійна спрямованість на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення професійно-дизайнерських завдань; здатність переосмислювати й руйнувати стереотипи свого творчо-професійного дизайнерського досвіду.

Окреслена структура рефлексивної культури дизайнера покликана забезпечити розкриття й реалізацію його професійних можливостей при постановці й вирішенні дизайнерських завдань на основі творчого ставлення до власного професійного становлення, до себе як унікальної особистості, до способів свого спілкування з іншими й культурою загалом.

Професійна діяльність дизайнера, на відміну від інших видів діяльності (педагогічної, правової, політичної тощо), полягає в тому, що вона передбачає обов'язкову рефлексію на зміст предмета цієї діяльності – практика проектування (конструкторське, графічне, комп'ютерне тощо), рівень відповідальності за результативність і якість якої є необхідною умовою будь-якого рефлексивного акту. На користь правомірності цієї тези можна навести цитату із книги “Вступ до практичної соціальної психології”: “Практик стає справжнім професіоналом, якщо він рефлексує власну практику, принаймні докладає до її осмислення спеціальні зусилля. Інакше ми маємо справу із психологічною практикою на зразок вершника без голови” [2, с. 19].

Одним із методів у роботі дизайнерів дедалі частіше використовується портфоліо як засіб фіксування, нагромадження й оцінювання індивідуальних творчих досягнень. При цьому слід зазначити, що термін “портфоліо” давно знайомий професіоналам у галузі мистецтва: багато художників здавна створювали свої портфоліо творчих робіт. У наш час високих технологій портфоліо дизайнерів, фотохудожників, модельних і рекламних агентств, творчих майстерень тощо широко представлені в мережі Інтернет. Однак основне призначення такого портфоліо – реклама дизайн-послуг, пошук замовників. Натомість ідея портфоліо значно ширша, бо водночас передбачає сукупність різних функцій – презентації творчих досягнень, оцінювання освітніх досягнень, рефлексії власної діяльності (навчальної, професійної та ін.), цілепокладання у різних видах діяльності тощо. Завдяки цьому метод портфоліо набув статусу педагогічної технології, якою з 1980-х рр. широко скористались в освітній практиці Сполучених Штатів Америки, а згодом у країнах Європи, у тому числі й у Росії та Україні.

Термін “портфоліо” прийшов у педагогіку з політики і бізнесу, наприклад, кожному відомі поняття “міністерський портфель” “портфель інвестицій”.

Існує чимало визначень цього поняття. “Портфоліо – це колекція певної галузі” [4, с. 67]. Деякі дослідники розглядають портфоліо як “робочу файлову теку, що містить різноманітну інформацію, яка документує набутий досвід і досягнення суб'єктів навчання” [7, с. 51].

К. Варвус описує портфоліо як “систематичний і спеціально організований збір доказів, використовуваних педагогом для моніторингу знань, навичок і відносин учнів” [1, с. 46].

Таким чином, портфоліо – це форма безперервного оцінювання в процесі неперервної освіти. У ньому зміщуються акценти від традиційного до гнучких умов альтернативного оцінювання навчальних і професійних досягнень.

За такого розуміння суті окресленого поняття сьогодні в Європі в рамках домовленостей Болонського процесу створюються єдині зразки портфоліо, наприклад, “Європейський мовний портфоліо”, затверджений Радою Європи.

Як спосіб фіксування, нагромадження, оцінювання й самооцінювання індивідуальних досягнень суб’єктів навчання технологія портфоліо поширилась не тільки в загальноосвітніх школах, а й у вищих навчальних закладах, набувши при цьому сучасної та ефективної форми оцінювання, доповнення традиційних контрольних засобів, спрямованих на перевірку репродуктивного рівня засвоєння інформації, фактологічних та алгоритмічних знань і вмінь, включаючи іспити.

У підготовці майбутніх дизайнерів портфоліо як технологія ще більше актуалізується у зв’язку із творчим характером навчальної і професійної діяльності цього фаху. Адже ще на етапі професійної підготовки у ВНЗ кожен студент завдяки портфоліо має змогу заявити про себе як про талановитого дизайнера й скоригувати власний освітній маршрут.

Для того, щоб у стінах ВНЗ ефективно сприяти розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів, їх здатності до самореалізації в майбутній професії, у студентів потрібно, насамперед, формувати рефлексивну культуру. Адже сенс рефлексії як особливої пізнавальної дії полягає в уточненні людиною своїх знань, у вмінні адекватно оцінювати власні досягнення й можливості, робити необхідні висновки щодо самовдосконалення.

Технології, які об’єднуються назвою “портфоліо студента”, сприяють формуванню його рефлексивної культури. Особливо це стосується процесу професійної підготовки майбутнього дизайнера, бо стає очевидним, що її якість не можна зміряти тільки окремими тестами або іспитами.

Традиційний навчальний портфоліо є колекцією робіт, мета якої – демонстрація освітніх досягнень студента, що можуть виступати ефективним способом оцінювання й рефлексії перспектив ділової, професійної і творчої взаємодії працедавця з ними, а також способом раціонального і прозорого просування майбутніх професіоналів на ринку праці. Як правило, використання портфоліо дає змогу вирішити два основні завдання: 1) простежити індивідуальний прогрес студента, досягнутий ним у процесі професійної підготовки, причому поза прямим порівнянням із досягненнями інших студентів; 2) оцінити освітні досягнення студента й доповнити традиційні форми контролю (у цьому випадку підсумковий документ портфоліо може розглядатися як аналог атестата (диплома), свідоцтва про результати тестування тощо).

За метою використання портфоліо зазвичай поділяється на: портфоліо досягнень; портфоліо особистісного розвитку; презентаційний портфоліо; портфоліо-колектор; портфоліо проекту; портфоліо кар’єрного просування та ін.

За способом обробки й презентації інформації розрізняють портфоліо в паперовому варіанті й електронне портфоліо.

Необхідно відзначити, що при формуванні портфоліо має використовуватися тільки принцип “добровільності”, тобто студент, який займається збором матеріалів для свого портфоліо, сам особисто вирішує, які саме матеріали він помістить у теку своїх особистих досягнень. Виходячи із цього, зміст портфоліо майбутнього дизайнера можна подати в такому вигляді:

– дизайн-проекти й творчі завдання, виконані студентом під час навчання у ВНЗ;

- тексти доповідей із мистецтвознавчої тематики, з якими студент виступав на заняттях, конференціях тощо;
- дизайн-щоденник студента, у якому відображено індивідуальні спостереження, роздуми й аналітичні записки під час навчання у ВНЗ і проходження виробничої практики;
- альбом дизайн-замальовок, у якому зібрано творчі пошуки у вигляді ескізів, начерків, концептуальних схем;
- рефлексивний зошит, у якому фіксується критична самооцінка власних навчальних і творчих досягнень;
- документи й нагороди, які засвідчують певні творчі досягнення на виставках, презентаціях тощо;
- персональна ВЕБ-сторінка в Інтернеті з рекламою найкращих творчих досягнень і, якщо є відповідні документи для здійснення індивідуальної підприємницької діяльності, можливих пропозицій надання дизайн-послуг;
- завершальне есе, у якому студент має грамотно описати набуті знання і вміння, критично оцінити рівень своєї дизайн-підготовки й окреслити напрями самовдосконалення (це знадобиться для працевлаштування).

У підготовці такого портфоліо доцільно скористатись технологічними принципами, запропонованими Є. Полат:

- самооцінка результатів (проміжних, підсумкових) оволодіння певними видами навчальної, наукової і творчої діяльності;
- систематичність і регулярність самомоніторингу (студент систематично відстежує результати своєї діяльності в обраній ним галузі, відбирає найцікавіші роботи до свого “досьє”);
- чітке структурування й логічність матеріалів, що представляються в портфоліо;
- акуратність та естетичність оформлення портфоліо;
- цілісність, тематична завершеність матеріалів;
- наочність та обґрунтованість презентації портфоліо студента [3].

Для сучасної епохи інформаційно-комунікаційних технологій і бурхливого розвитку глобальної мережі Інтернет найбільш актуальним є створення електронного, або онлайн-портфоліо студента. Такий формат дає можливість легкого й ефективного віртуального спілкування. Отже, електронний портфоліо виступає інструментом самооцінки власної пізнавальної, творчої праці студента, рефлексії його наукової діяльності, а також дає змогу об’єктивно оцінити його кваліфікацію, відкриває широкі можливості стосовно розвитку й просування перспективних проєктів студентів.

На етапі завершення навчання у ВНЗ майбутній дизайнер обов’язково зіткнеться із проблемою працевлаштування, яка сьогодні особливо загострена у зв’язку з економічною кризою. Тому випускнику-дизайнеру як ніколи стане в нагоді електронний портфоліо. Для його підготовки і презентації радимо скористатись такими рекомендаціями:

1. Генеруючи задум портфоліо, доцільно акцентувати в ньому свою творчу натуру, обдарованість й ентузіазм.
2. Створюючи портфоліо, слід ретельно продумати, кому його буде показано, які потреби й очікування роботодавця, замовника, клієнта.

3. Важливо адаптувати своє портфоліо до будь-якої аудиторії, бо якщо роботами зацікавляться – це шлях до успіху.

4. Перш ніж демонструвати свої роботи, з'ясуйте таке: якого типу компанія; якщо фірма є потенційним працедавцем, то чим вона займається; якщо організація є потенційним замовником дизайн-проектів, то які роботи виконувались для неї раніше; яка сфера діяльності підприємства, хто є його клієнтами? Більшість підприємств, організацій, фірм мають свої веб-сайти, тому провести таке дослідження досить легко.

5. У портфоліо найдоцільніше розмістити 5–10 якісних і повномасштабних дизайн-проектів, бо люди найчастіше формують своє судження не за однією роботою.

6. Оскільки в цілісному портфоліо перший і останній дизайн-проекти споживачами запам'ятовуються найкраще, то слід ретельно вибрати, які проекти і на які позиції поставити. При цьому на останньому місці має бути найкращий проект. Проекти, розташовані посередині портфоліо, повинні демонструвати різноманітність дизайнерських навичок та авторського стилю. Щоб зберегти до них інтерес краще скористатися роботами різних стилів.

7. Потенційним клієнтам може бути також цікаво, як автор дійшов до того чи іншого дизайнерського рішення. Тому до портфоліо доцільно додати декілька аркушів з ескізами, невикористаними концепціями, але не для кожного із презентованих проектів. Завдяки цьому можна продемонструвати здатність автора творчо мислити його вміння схематично відтворювати свої дизайн-концепції.

8. Якщо портфоліо спрямоване на конкретний вид роботи, які автор прагне отримати, то слід представити й відповідні дизайн-проекти.

9. Якої б якості представлені в портфоліо проекти не були, художньо-естетичний та інформаційний рівні його подачі мають бути високими.

10. Перед презентацією власного портфоліо доцільно здійснити рефлексивні акти й з'ясувати свої можливості, тобто свої слабкі й сильні сторони, щоб бути готовому дати якомога більше позитивних відповідей на запитання роботодавців і клієнтів.

Висновки. У сучасних умовах великомасштабних соціальних, політичних та економічних перетворень важливою умовою подолання кризових і проблемних ситуацій є підвищення рефлексивної культури майбутніх фахівців, у тому числі й дизайнерів. Формування цієї культури в студентській молоді пояснюється необхідністю їх творчого ставлення до власного професійного становлення, до себе як унікальної особистості.

Педагогічна ефективність використання методу портфоліо в професійній підготовці майбутніх фахівців полягає в динамічному розвитку всіх складових їхньої рефлексивної культури, яка формується в процесі безперервної оцінки в ході неперервної освіти. Цей метод в освітній практиці набув статусу педагогічних технологій і в підготовці майбутніх дизайнерів особливо актуалізується, бо дає змогу кожному студенту заявити про себе як талановитого дизайнера й скоригувати власний освітній маршрут, а також відкриває шлях до альтернативного оцінювання його навчальних і професійних досягнень.

Для ефективного формування рефлексивної культури майбутнього дизайнера з дисциплін предметної підготовки у ВНЗ необхідно розробити орієнтовний зміст портфоліо, визначити його технологічні принципи й скористатись ними в процесі розробки певного виду портфоліо.

Кожен випускник, який здобуває фах дизайнера, повинен уміти представляти електронне портфоліо власних творчих досягнень. Це дасть більше шансів для успішного працевлаштування.

Література

1. Варвус К. Модель “портфолио” выпускника основной школы / К. Варвус // Управление школой. – 2004. – № 31. – С. 45–47.
2. Введение в практическую социальную психологию / под ред. Ю.М. Жукова, Л.А. Петровской, О.В. Соловьевой. – М. : Педагогика, 1996. – 229 с.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / под ред. Е.С. Полат. – М. : Академия, 2005. – 272 с.
4. Пейн С.Дж. Учебное портфолио – новая форма контроля и оценки достижений учащихся / С.Дж. Пейн // Директор школы. – 2000. – № 1. – С. 65–67.
5. Пинегина Н.М. Рефлексивная культура психолога : учеб. пособ. / Н.М. Пинегина. – Воронеж : Изд-во ВГПУ, 2005. – 80 с.
6. Юдин Э.Г. Отношения философии и науки как методологическая проблема / Э.Г. Юдин // Философия в современном мире. Философия и наука. – М., 1972. – С. 172–173.
7. Теория и практика организации предпрофильной подготовки / под ред. Т.Г. Новиковой. – М. : АПКИПРО, 2003. – 320 с.

ПШУН С.Г.

КУЛЬТУРА ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВІЛЬНОГО ЧАСУ

Звернення до поняття культури дозвілля продиктовано логікою аналізу сучасних тенденцій і проблем регулювання вільного часу молоді на тій підставі, що сам процес регулювання має бути орієнтований на формування в молодого покоління культури проведення дозвілля. Тому розгляд культури дозвілля видається важливим, з одного боку, у зв'язку з необхідністю якісної характеристики змін, що відбуваються у сфері дозвілля молоді, а з іншого – для формування напрямів і цілей орієнтування молоді у сфері дозвілля.

Процеси формування культури дозвілля молоді розглядаються в аспекті регулювання всього вільного часу у зв'язку з тим, що дозвілля – частина вільного часу, тому регулювання дозвілля передбачає вплив і дію на весь простір вільного часу.

Мета статті – розглянути культуру дозвілля як якісну характеристику людської діяльності у всьому різноманітті її видів, форм, способів і результатів, а також набір ціннісних орієнтацій і форм поведінки, готовність до участі в соціально значущих видах дозвіллевой діяльності, що сприяє самореалізації творчого потенціалу особистості.

На сучасному етапі здійснено цілий ряд досліджень зарубіжних та вітчизняних учених, присвячених проблемам молодіжного дозвілля. Це, зокрема, роботи Л. Боженко, В. Дімова, І. Євтеєва, О. Запесоцького, О. Карпухіна, В. Лісовського, К. Мяло, В. Суртаєва, В. Орлова, В. Скороходова, Л. Коган, В. Пічи, А. Щавель. Практично всі вони визначають, що проблема полягає в необхідності використання виховного потенціалу всіх сфер життєдіяльності особистості, підвищення ефективності її реалізації. Це потребує цілковитої перебудови форм суспільної організації дозвілля, які склалися, визнання їх предметом постійної турботи не тільки закладів цього напрямку, а й суспільства в цілому. У цій соціально-культурній ситуації підвищується роль культурно-дозвіллевой роботи як педагогіки вільного часу.

Сукупність проблем, що існують на сьогодні у сфері вільного часу і дозвілля і, перш за все, дозвілля молоді, багато в чому пов'язані з руйнуванням системи управління, що існувала раніше в цій сфері. Звичайно, що були наявними тотальне